

Araştırmacı Rifat Bali, Türkiyeli gayrimüslimlerin askerlikte yaşadığı sorunların haritasını 82 kişinin tanıklığıyla çıkardı

Türkiye değişiyor ama kötü hatıralar hâlâ canlı

EMRE ERTANI

Türkiye'de hakkında en az konuşulan konulardan biridir gayrimüslimlerin askerde neler yaşadıkları. Sevag Şahin Balıkcı'nın Batman'da askerlik yaparken aşırı milliyetçi bir asker tarafından 24 Nisan'da 'kazayla' öldürülmesi gayrimüslimlerin askerde neler yaşadıkları sorusunu gündeme getirmişti. Araştırmacı Rifat N. Bali, Libra Yayınevi tarafından yayımlanan 'Gayrimüslim Mehmetçikler Hatıralar-Tanıklıklar' kitabında Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine kadar gayrimüslimlerin askerlikte ne tür uygulamalarla maruz kaldığına ve gayrimüslim askerlerin hatıralarına yer vermiş. Kitapta, Hrant Dink, Etyen Mahçupyan, Ekümenik Patrik Bartholomeos, İshak Alaton, Roni Margulies, Prof. Herkül Millas'ın da içinde olduğu 82 kişinin anlatıları yer alıyor. Bali ile bu konu da ilk olan araştırmasını ve Türkiye'deki gayrimüslimlerin sorunları üzerine konuştu.

• Ne kadar zamanda hazırladınız kitabı?

Araştırma safhası çok uzun değildi, çünkü daha çok tanıklıklara dayanıyor. Bir yıldan fazla sürdü. Görüşmeleri birebir değil de, daha çok internet üzerinde çağrı yaptığım gruplardan insanlarla ve tanıdığım, listemde olan gayrimüslimlerden gelen metinler yoluyla yaptım. Bazı kişiler tereddütlüydü, yazmak istemiyordu, onları ikna etmem gerekti.

Rifat N. Bali

• Artık birçok şey konuşuluyor. İnsanların hâlâ çekinmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Konuştugum insanlar gençti; 80'li, 90'lı ve daha sonraki yıllarda askerliğini yapmış insanlardı. Yaşlılar çekinebilir,

fakat başka bir çalışmam için gördüğüm, kamusal alanda 'cesur' görünen insanlar bile iş fiiliyata dönüştürme, kâğıda dökmeye gelince geri adım atıp isimlerini belirtmek istemiyorlar. Türkiye değişiyor dediğiniz gibi, ama insanların hafızaları değişmedi, içlerinde hâlâ ürkük, tedirginlik var. Neticede o kişi birşey söylüyor ve söylediği şey ismiyle birlikte yer alıyorsa, bunun bir sorumluluğu var. O sorumluluktan kaçınıyorlar.

• Kitapta daha çok Yahudilerin hatıraları var. Ermenilerin anıları biraz eksik kalmamış mı?

Benim yaptığım çağrılara daha çok Yahudiler yanıt verdi. Ermenilerden gelen çok az cevap var. Belki ben ulaşamadım, bilemiyorum. Tanıdığım Ermenilere çağrı yaptım, gruplara bildirmeleri için. Herkese ulaşamadım, o yüzden az sanırım.

• Laikliği dilinden düşürmeyen TSK'nın söz konusu gayrimüslimler olunca farklı bir tavır içinde olduğunu görüyoruz...

Bütün hikâyelere bakarsanız, yekpare bir sonuca varamı-

yorsunuz. Gayrimüslimlerle ilgili olarak 1980'e kadar yürürlükte olan gizli genelgeyi de yayımladım kitabımda. Bugün, bu tür sorunların olmaması lazım. Ama birçok nedeni var bu sorunların. Sizin askerde olduğunuz tarihlerdeki ulusal ve uluslararası konjontür, amirinin zihniyeti gibi bir sürü değişik faktörler etkili oluyor. Problem prensipten ziyade TSK personelinin zihniyeti ve olaylara nasıl baktığıyla ilgili. Orgeneral Yirmişbeşoğlu'nun anılarında yer alan bir olayda, personel daire başkanı "Şu kur-

maysubayın büyükkanesinin Ermeni olduğu ortaya çıktı. Ne yapacağız?" diye soruyor, o da "Bırakın bunları, o değerli bir subay" diyor.

1915 her yıl belli dönemlerde gündeme geliyor. Bundan dolayı askerde en çok problem yaşayanlar Ermeniler. Yahudilerin Ortadoğu'da İsrail ile olan ihtilaflardan dolayı sorun yaşamaması, Ermeniler ile karşılaştığınızda daha az bir yer tutuyor.

KİTAPTAN Arsen Yarman'ın askerlik anıları

1972 yılında Amasya'da askere gittim. Bizi bir tiyatro salonunda topladılar ve sonra bir albay çıkıp 'vatan, millet, sakarya' nutuk attı. Ardaş Altınay diye Ermeni bir çocukla bana parola öğretti nehir kenarında nöbete gönderdiler. Nöber sırasında karşından bir ses geldi. 'Parola' dedik. 'Ne Parolası lan! ... Ermenisi ne zaman asker oldun da bana parola soruyorsun' dedi. Meğerse Kasımpaşalı uyanık bir çavuşmuş, bizim Ermeni olduğumuzu öğrenince bizi korkutmak istemiş. Ben de mermiyi tüfeğin ağzına sürünce 'Aman, aman dur vurma ben şu şu' dedi. Aradan bir ay sonra gece yatarken 'Bölük, alay kalk' diye bir emir. Bölük sıraya dizildikten sonra bir üst rütbeli subay geldi, 'Şu isimler bir adım ileri' dedi. Bir baktık ki dokuz kişi çıktık, dokuzu da Ermeni. Ulan dedim ne oluyor, tek-rar mı götürüyorlar bizi kesmeye? Sonra anladık ki bizi çavuş yapmaya götürmüşler.

1991'DE ÖLEN ASKERLE SEVAG'IN ÖLÜMÜNE VERİLEN TEPKİ FARKLI OLDU

• Agos'un Ermeni toplumunda yarattığı değişikliklerden de bahsediyorsunuz. Neler bunlar?

Er Sevag'ın ölümüne verilen tepkiden yola çıkarak söyledim. Agos'un yayıma girdiği 1996'ya kadar Türkiye'deki Ermeni toplumunun davranışları Yahudi toplumundan farklı değildi. İtaat-kâr, itirazda bulunmayan, talepleri olmayan bir toplumdur. Hrant Dink ve Agos bunu değiştirdi. Agos, Ermeni toplumuna

dik duruş, kimlik ve cesaret verdi. Hrant Dink'in mükemmel yaklaşımları dolayısıyla entelektüeller de bu uyanışa destek verdi. Ermeni toplumu geçmişe yönelik talepleri olan bir topluma döndü. Bunu şunun için söylüyorum; 1991'de askerde bir Ermeni genç kaza kurşunuyla ölmüştü. Bununla 2011'deki Ermeni gencin ölümünü mukayese ettiğimizde, kamusal alanda verilen tepkilere baktığınızda farkı görüyorsunuz. İlk öldünde hiç tepki yok, Sevag'ın ölümüne ise Agos çok sert tepki verdi.

• Yahudi toplumu da Ermeni toplumu gibi sesini yükseltir mi?

Son yıllarda Yahudi toplumunda da itiraz sesleri yükseliyor. Artık şikâyetleri Yahudi toplumundan da duyuyorsunuz. Ama sistematik değil. Çünkü bu cemaatin stratejisi şikâyet etme üzerine kurulmuş değil. Yahudi toplumu çoksesli değil ve Ermeni toplumundan çok farklı. İçe kapalı yaşayan kesim, cemaat içinde aktivist olan, çalışmalar yürüten insanlar. Açık olarak yaşayanlar ise cemaat ile çok bağı olmayanlar ve bu kesim epey kalabalık. Yahudi olmalarından dolayı bu kesimin herhangi bir talebi yok. Talebi olan Şalom gazetesidir, cemaat içinde yaşayanlardır. Türk Musevi toplumu, müesses nizam dedğimiz TSK, yargı, devlet ile uyumlu ilişkiler içinde oldu bugüne kadar. Müesses nizamla kol kola teşrik-i mesai yaptılar. Ermeni meselesi üzerinde hiçbir zaman itirazları olmadı. Dolayısıyla böyle bir toplumdan itiraz gelmez. Türkiye Ermeni toplumunun geçmişe yönelik gündemi ve talebi vardır. Fakat Yahudi toplumunda bu yok, gündem sadece bugüne ilgili.

Kalef Franko, 170. dönem Ulaştırma Yedek Subay Öğrenci Bölüğü.

HAYAT, OLDUĞU GİBİ Rober Koptaş

rober.koptas@agos.com.tr

Hukuk, etik ve siyaset arasında

Oda TV iddianamesini, Ahmet Şık ve Nedim Şener'e isnat edilen suçun ne olduğunu anlayabilmek için dikkatle okudum. Savcılığın mantık silsilesini takip edebilmek amacıyla, metni başından sonuna, sabırla takip ettim. İki gazetecinin tutuklandığı tarihte 'Kabul edilemez' başlıklı bir yazı yazdığım için, iddianamenin ardından da görüşlerimi okurlarla paylaşmayı bir borç olarak görüyorum.

Bu karmaşık sorunu, hukuk, etik ve siyaset boyutlarını birbirinden ayırarak incelemek en doğrusu. Bu boyutların iç içe olduğu alanlar olduğu gibi, zaman zaman birbirleriyle çelişen noktaları da var ve bunların hepsi üzerine söylenecek farklı sözler, geliştirilebilecek farklı pozisyonlar mevcut.

İddianame merceği

Savcılığa göre, Ergenekon örgütünün medya strateji planı doğrultusunda yayın yapan Oda TV internet sitesi, örgüt üyesi Yalçın Küçük'ün talimatları ve Soner Yalçın'ın yönetiminde, örgütün amaçları doğrultusunda faaliyet gösteriyor.

İddianame, bu örgütün yönlendirmeleri doğrultusunda, Emniyet Müdürü Sabri Uzun'un imzasıyla bir kitap hazırlamakla itham ettiği Ahmet Şık'a yönelik suç isnadını, öncelikle, Soner Yalçın'ın bilgisayarında bulunan bir nota dayandırıyor.

Bunun dışında, kanıt olarak şunlar da sunuluyor: Ahmet Şık'ın yazdığı kitabın bir versiyonunun Soner Yalçın'ın bilgisayarından çıkması, bu metnin sonunda kitaba ilişkin notlar bu-

lunması; aynı notların, Şık'ın bilgisayarındaki, daha sonraya tarihli dosyada da bulunması, hatta bu notlardaki direktiflerin kitap metnine uygulanmış olması...

İddianamenin içinden ve o mantıkla yürüyelim. Bu iddialar ve kanıtlar ne kadar ciddi?

İlk kanıt, Yalçın'ın bilgisayarından çıktığı söylenen not, tek taraflı bir beyan; dolayısıyla güçlü, anlamlı bir kanıt olmaktan uzak. İkinci kanıt, yani kitabın bir versiyonunun Soner Yalçın'ın çıkmasını da tek başına ele verici bir kanıt olarak değerlendirmek mümkün değil. Çünkü bu metin Yalçın tarafından başka kişilerden de elde edilmiş olabilir.

İkinci şahısların düştüğü notları içeren bu versiyonun Ahmet Şık'ın bilgisayarında, notların metne tabiki edilmiş şekilde bulunması, üzerinde düşünülmesi gereken, Yalçın ve Şık arasında bağlantı kurabilecek, yönlendirmeler konusunda soru işareti uyandıracak en ciddi unsur. Ancak, gazetecilerin, yazarların, metinleri hakkında herkesten görüş alabileceklere düşünülecek olursa, bu sorunun da bir kanıt olarak değerlendirilmesi sorunlu.

Fakat bu noktada karşımıza tutarlılık ve güvenilirlikle ilgili bir soru çıkıyor. Ahmet Şık ilk ifadesinde bu notların tamamının kendisine ait olduğunu, Express'e verdiği söyleşide ise notların bir haber kaynağına ait olduğunu, ancak basın meslek ilkeleri gereği kaynağını açıklamayacağını söyledi. İfade farklılıklarının bu konuda bir şüphe uyandırması kaçınılmaz. Başkası adına yazıldığı ithamıyla karşı karşıya olan bir kitabın üzerine düşülmüş,

"ana mesajdan koptunuz", "şu anlamı veremlisiniz" gibi üstten bir ton taşıyan notlar da açıklanmaya muhtaç kalıyor.

Kaynak kişi belirtilmesi de, o notların bu dava kapsamında ismi geçen kişilere (sanık olmayan Sabri Uzun dahil) ait olup olmadığının açıklanması, siyasi ve etik bir yükümlülük olarak duruyor. Bu husus açıklığa kavuşturulmuş, suç ya da değil, kimi ilişkilerin niteliği hakkında sorular ve şüpheler oluşması kaçınılmaz görünüyör.

İddianamenin Nedim Şener'le ilgili kısmı ise, Şener'in, Hanefi Avcı'nın kitabının yazımına katkıda bulunduğu iddiasını taşıyor. İddianın kaynağında yine Soner Yalçın'ın notları var. Nedim Şener'in, kitapla ilgili yazısındaki alıntıların kitaptan değil, metnin daha önceki bir versiyonundan yapılmış olması da bir kanıt olarak sunuluyor. Ayrıca, kitabın içindeki fikrî tutarsızlıklar da kanıt olarak değerlendirilmeli.

Bu noktada, kanıtlar, iddialar ve kabul edilebilirlik açısından, durum Ahmet Şık'ınkinden pek farklı değil. Soner Yalçın kaynaklı bulgular başka somut unsurlarla desteklenmiyor. Kitabın bölümlerinin çelişkili olması, Şener'in Avcı'nın kitabını yayımlanmadan görmüş olması ihtimali de bir suç değil; dolayısıyla, kanıt olarak değerlendirilmesi akla ve hukuka uygun görünmüyor.

Bununla birlikte, Ahmet Şık gibi Nedim Şener'in de etik ve siyasi bakımdan açıklamasının uygun olacağı hususlar var. Nedim Şener, başlangıçta, kitabı ancak yayımlandıktan

sonra gördüğünü söylüyordu. Ancak sonra, kitap taslağından yaptığı alıntılar, Hanefi Avcı'nın kendisine verdiği bir Word dokümanından yapıldığını açıklıyor. Ancak dokümanı aldığı tarih ile yazısının gazetede çıktığı günün aynı olması, bu bilgilerin sahihliği konusunda şüphe uyandırıyor.

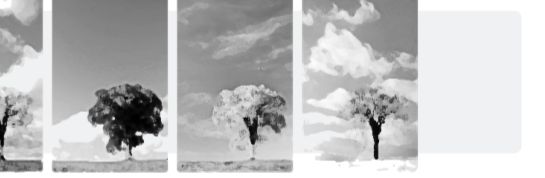
Gerek Şık gerek Şener ile ilgili soru ve şüpheler, bir suç alanı oluşturmaktan çok, Avcı, Yalçın, Uzun gibi isimlerle ilişkilerinin niteliği açısından önem taşıyor. Bu da meselenin politik boyutuyla ilgili.

İddianame mantığı içerisinde, Nedim Şener - Ahmet Şık - Soner Yalçın ilişkisiyle ilgili en büyük zaaf, bu üç kişi arasındaki herhangi bir telefon ya da yazışma trafiğine yer verilmemiş olması. Bu kadar sıkı teknik takip varken, bu bağlantıların bulunamayıp, ilişkilerinin Soner Yalçın'ın notlarına dayandırılması, başka hiçbir kayıt olmaması, iddianamenin en zayıf noktası.

Bu kanıtın yokluğunda, Avcı ve Şık'ın kitaplarında, Ergenekon'un medya planlamasında zikredilen fikirlerin izi sürülüyor ve bulunan paralellikler kanıt olarak zikrediliyor. Ancak bu okumanın hukuki geçerliliği olmaması gerektiği açık; çünkü aksi takdirde, Ergenekon örgütüyle bazı ortak görüşleri paylaşacak yüzbinlerce kişinin de yargılanması gerektirir.

İlkel mercek

Tam da bu noktada, iddianame dışındaki düzleme geçiyoruz. Buradaki temel ilke, şiddete çağrı, ayrımcılık ve hakaret içermedikçe,

Ahmet Şık

Nedim Şener